

Paleolitik z ledine V Griču pri Suhem Dolu nad Lučinami

Izvleček

V prispevku predstavljamo novo plano paleolitsko najdišče na ledini V Griču pri vasi Suhi Dol nad Lučinami. Predstavljeni so izsledki arheološkega izkopavanja. Paleolitske arheološke najdbe zastopajo le kameni artefakti, na podlagi katerih najdišče uvrščamo v čas od srednjega do mlajšega paleolitika. Najdeno oglje ni sočasno z arheološkimi najdbami.

Abstract

Palaeolithic site on V Griču by Suhi Dol above Lučine

The contribution presents the new open-air palaeolithic site V Griču by the village of Suhi Dol above Lučine. The results of archaeological excavation are presented. Palaeolithic finds are represented only by stone artefacts, on the basis of which the site is classified into the period of the Mid to Late Palaeolithic. Charcoal found is not contemporary with the archaeological finds.

Uvod

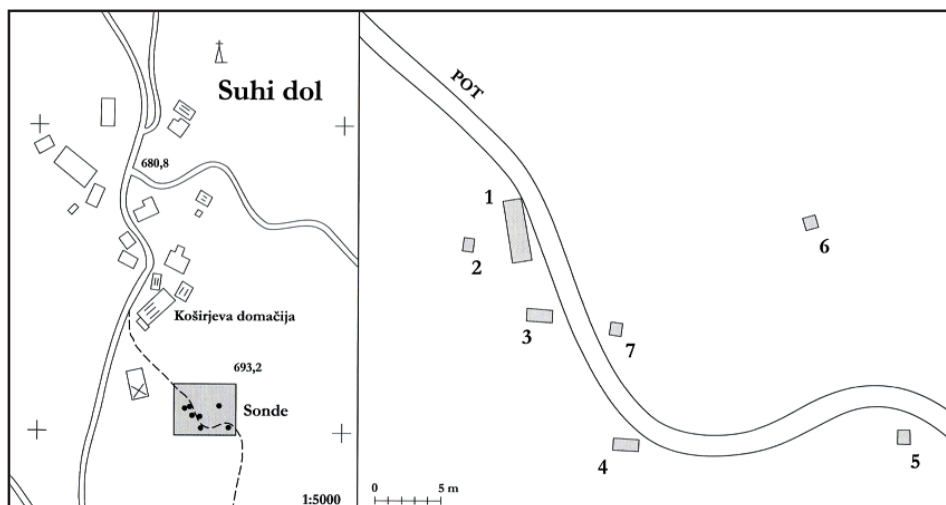
Leta 1995 je ljubiteljski arheolog France Stele pri vasi Suhi Dol odkril novo arheološko najdišče. Na ledini V Griču (tudi Koširjev grič) je ob kolovozu odkril kamen artefakt, jedro iz črnega roženca (t. 1: 5). Najdbi ni posvečal večje pozornosti, dokler ni nekaj let kasneje prišlo do novih odkritij. Leta 2004 je očistil usek kolovoza in našel nove kamene artefakte, drobce oglja ter kose lončenine.¹ Vse najdbe je še istega leta izročil Ivanu Turku z Inštituta za arheologijo ZRC SAZU. Kamene najdbe, med njimi tudi obdelana orodja, so kazale, da gre za paleolitsko najdišče na planem. V začetku junija 2005 je Inštitut za arheologijo ZRC SAZU pod vodstvom I. Turka in ob sodelovanju z Loškimi muzejem na ledini V Griču izvedel manjše arheološko izkopavanje. Namen izkopavanja je bil ugotoviti približen obseg najdišča, ugotoviti stratigrafijo in pridobiti najdbe, na podlagi katerih bi bilo mogoče najdišče v okviru paleolitika ožje časovno opredeliti. Med arheološkim izkopavanjem smo odkrili tudi dve železni srednjeveški pušični osti s tulastim nasadilom, ki ju v tej številki Loških razgledov podrobneje predstavlja Jože Štukl v prispevku z naslovom O srednjeveških pušičnih osteh z ledine V Griču pri vasi Suhi Dol nad Lučinami.

1 Stele, Od kamenodobnih ognjišč do nastanka vasi, str. 13–14.

Geografska lega

Arheološko najdišče na ledini V Griču se nahaja na južnem robu vasi Suhi Dol nad Lučinami. Suhi Dol (681 m) leži na prevalu, ki predstavlja najlažji prehod iz zgornje Poljanske doline proti Ljubljanski kotlini. Širša okolica Suhega Dola ima pestro geološko zgradbo. Območje Suhega Dola v glavnem gradijo triasne kamnine, na katere so narinjene permske kamnine Žirovskega vrha. Sama vas leži na anizijskem dolomitu.²

Najdišče na ledini V Griču se razprostira na blagem pobočju, prekinjenem z uravnavami. Območje najdišča, ki ga seka kolovoz, je danes del večje pašne površine, v preteklosti pa so domačini tu imeli njivo. Nedaleč stran od novoodkritega planega paleolitskega najdišča V Griču leži le nekaj kilometrov proti jugozahodu v dolini reke Sovre paleolitsko jamsko najdišče Matjaževe kamre,³ katerega najdbe pripadajo mousterieniu (srednji paleolitik) in gravettieniu (mlajši paleolitik). S Koconovega hriba pri Suhem Dolu (imenovanem tudi Tabor) izvira strgalo, izdelano na jedru, ki ga je leta 1996 prav tako našel F. Stele.⁴

Suhi Dol, V Griču. Lega sond. (po: Turk, Culiberg, Plano paleolitsko najdišče na ledini V Griču, Suhi Dol pri Planini nad Horjulom, str. 31)

Arheološko izkopavanje

V juniju 2005 smo na ledini v Griču izkopali pet sond (1-5) na zahodni strani kolovoza, v oktobru istega leta pa smo med geodetsko izmero najdišča izkoristili priložnost in dodatno izkopali še dve sondi (6 in 7) na vzhodni strani.

- 2 Pleničar, *Osnovna geološka karta SFRJ*.
- 3 Osolc, *Matjaževe kamre*, str. 13–41.
- 4 Stele, *Od kamenodobnih ognjišč do nastanka vasi*, str. 13; Turk, Culiberg, *Plano paleolitsko najdišče na ledini V Griču*, str. 30, sl. 2.

Skupna površina vseh sond je znašala 16 m². Stratigrafija je bila v vseh sondah enostavna. V splošnem je plasti ruše in humusa sledila svetlorjava nestrukturirana ilovica, tej pa zbita, rdečerjava strukturirana ilovica. V sondi 3 je bilo skalnato dno že takoj pod humusom, v sondi 4 pa smo nanj naleteli pod plastjo svetlorjave nestrukturirane ilovice. Pri ostalih sondah skalnata osnova ni bila dosežena. Največja dosežena globina izkopa, merjena od današnjega površja, je bila 130 cm v sondi 5. Stratigrafija v sondi 5 je bila nekoliko bolj pestra.

Plasti ruše in humusa je sledila debelejša zemljena ilovica, pod katero so 85 cm pod površjem ležala pogrebena tla s kosi oglja in prepereloga dolomitnega gruščča. Pogrebena tla je predstavljal temnejši, do 20 cm debel in naguban sediment, pod katerim je ležala svetlorjava nestrukturirana ilovica. Rdečerjave zbite strukturirane ilovice v sondi 5 kljub veliki globini izkopa nismo dosegli.

Med izkopavanjem smo poleg kamenih artefaktov in drobcev oglja našli novoveško keramiko, steklo in kovinske predmete. Favniški ostankov ni bilo. Kameni artefakti so bili redki in razpršeni, nikjer nismo zasledili večje koncentracije.

Sedimente smo odstranjevali s strganjem. Mokrega sejanja se zaradi ilovice in dokaj redkih najdb nismo poslužili. Prve kamene artefakte smo našli že v humusu, največ pa jih je bilo v naslednji plasti, v svetlorjavi nestrukturirani ilovici. V rdečerjavi, močno zbiti ilovici najdb ni bilo več. Kameni artefakti so se pojavljali skupaj s keramiko in ostalimi novodobnimi najdbami, kar nakazuje, da so bile najdbe pomešane.

Iz različnih sond je bilo analiziranih 196 koščkov oglja, ki skoraj vsi izvirajo iz svetlorjave nestrukturirane ilovice, ki predstavlja tudi glavno arheološko plast. Tako kot

Izkopavanje na ledini V Griču, sonda 1.

V Griču, južni profil sonde 5 s pogrebениmi tlemi.

Izkopavanje na ledini V Griču, sonda 3.

arheološke najdbe so bili tudi koščki oglja močno razpršeni v sedimentu. Nikjer nismo opazili večje koncentracije oglja, ki bi lahko kazala na ostanke ognjišč. Od celotnega vzorca je več kot polovica analiziranega oglja skoraj enakovredno pripadala jelki (*Abies*) in bukvi (*Fagus*). Opravljena je bila radiokarbonska datacija oglja jelke iz pogrebenih tal v sondi 5, ki je pokazala starost 750 ± 40 BP (kal. AD 1220 - 1300; kal. BP 730 - 650). V primeru, da je celotna vsebina oglja sočasna, je tu pred okoli 550 leti še uspeval jelovo-bukov gozd (*Abieti-Fagetum*). Očitno je bilo oglje ter novoveške najdbe posedimentno pomešano s paleolitskimi najdbami.⁵

Paleolitske kamene najdbe

Kameni inventar z ledine V Griču šteje 93 kosov. Med sondiranjem smo našli 56 kamenih artefaktov, ostale je nabral F. Stele. Skupna slika vseh zbranih kamenih artefaktov je naslednja:

odbitki	44	klina z uporabno retušo	1
razbitine	21	nazobčan odbitek	1
kline in klinice	8	retuširan odbitek	1
jedra	3	strgalo	1
robni odbitki	3	pecljato orodje	1
vbadala	3	neopredeljeno	1
praskala	3		
lamelarni odbitki	2	SKUPAJ	93

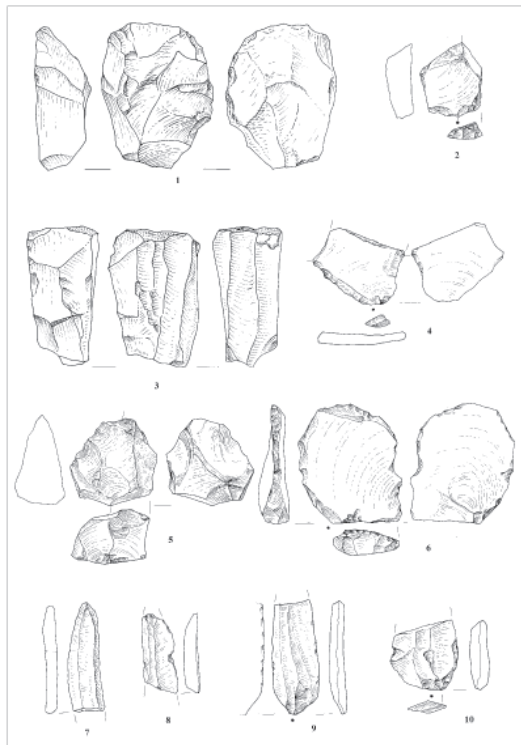
Kot surovina sta bila uporabljena roženec in tuf, ki sta večinoma močno preperela. Tako pri večini artefaktov na pogled ne moremo ločiti, ali so izdelani iz roženca ali tufa. Pri nekaterih površinsko preperelih artefaktih s svežimi lomi vidimo, da so izdelani iz roženca zelene barve (*t. 1* : 1,10; *t. 2* : 2). Nekaj artefaktov iz roženca je izdelanih iz surovine slabše kakovosti, večina pa je izdelanih iz raznovrstnih kvalitetnih rožencev. Orodij, to je retuširanih artefaktov in artefaktov z uporabno retušo, je skupaj 12. Skupni delež orodij med vsemi kamenimi artefakti tako znaša 11 %. Ostanek predstavljajo različni odpadki.

Jedra so zastopana s tremi primerki (*t. 1* : 1,3,5). Na piramidalnem jedru (*t. 1* : 1) so vidni negativni odbitki, ki potekajo skoraj neprekinjeno okoli celotnega jedra. Udarne ploskev je površno izdelana. Jedro (*t. 1* : 3) s sledovi odbijanja klinic nima izdelane udarne ploskve. Uporabnik je odbijal kar s prvotne, s korteksom pokrite površine. Jedro (*t. 1* : 5) ima dve, dobro izraženi udarni ploskvi, ki sta med seboj pravokotni.

Med kamenimi najdbami je največ odbitkov, sledijo jim razbitine, kline in klinice, jedra ter robni in lamelarni odbitki. Tako na odbitkih kot na klinah se pojavlja prepariran talon (*t. 1* : 2,4,10). Prepariran talon je prisoten tudi na nazobčanem odbitku (*t. 1* : 6) in na masivnem lamelarnem, klini podobnem odbitku (*t. 2* : 2). Korteks je zaradi preperelosti kamnine dostikrat težko prepoznaven. Robni odbitki, to je odbitki ki imajo večino dorzalne strani pokrite s korteksom, so trije. Na robnem odbitku iz roženca se lepo vidi, da je bil odbit od manjšega prodnika. Nobena klina ali klinica ni ohranjena v celoti. Bodisi je ohranjen samo bazalni

5 Turk, Culiberg, Plano paleolitsko najdišče na ledini V Griču, str. 34.

1. jedro
2. odbitek s prepariranim talonom
3. jedro
4. odbitek s prepariranim talonom
5. jedro
6. nazobčan odbitek s prepariranim talonom
7. terminalni del kline
8. terminalni del kline
9. zlomljena klina z uporabno retušo
10. zlomljena klina s prepariranim talonom

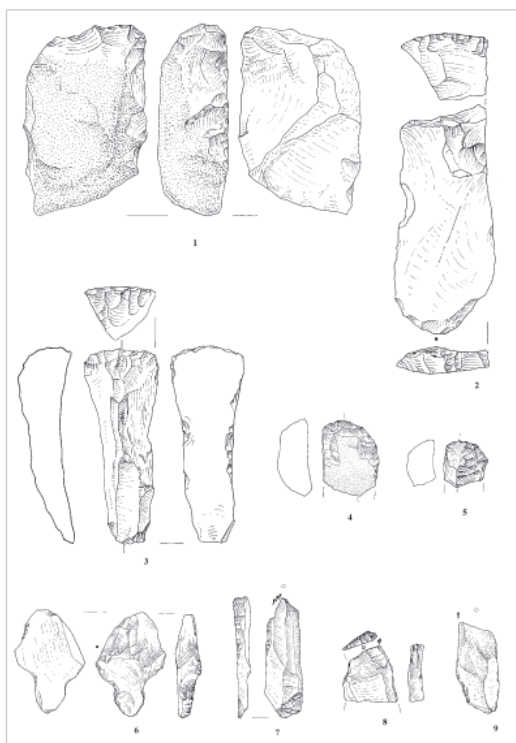

(*t. 1 : 10*) ali terminalni del (*t. 1 : 7,8*), osrednjih delov ni. Bazalni del kline (*t. 1 : 9*) ima na obeh robovih uporabne retuše.

Med orodji so s tremi primerki najbolj zastopana praskala. Praskalo na debelem klinastem odbitku (*t. 2 : 3*) ima precej ravno in visoko čelo, izdelano s strmo retušo. Stranska robova nosita posamezne inverzne retuše. Pridružujeta se mu praskali na odbitku (*t. 2 : 4,5*), izdelani iz roženca.

Vbadala so tri. V dveh primerih gre za vbadalo ob poševni prečni retuši (*t. 2 : 7,8*). Vbadalo (*t. 2 : 7*) je izdelano na klinici, ki ima levi rob delno retuširan s polstrmo retušo. Desni rob je skoraj v celoti pokrit s korteksom. Prav tako je z delno polstrmo retušo retuširan levi rob vbadala (*t. 2 : 8*). Ogelno vbadalo (*t. 2 : 9*) je izdelano na odlomku kline, ki ima na robovih uporabne retuše.

Na debelem, s korteksom prekritim odbitku je izdelano edino strgalo (*t. 2 : 1*). Ventralna in dorzalna stran sta prepereli, medtem ko retuširani robovi niso. To nakazuje, da je bil masiven odbitek sekundarno oblikovan v strgalo. Primarno bi lahko služil kot jedro, saj so na ventralni strani vidni prepereli negativni odbitkov. Dve izrobi na odbitku (*t. 2 : 6*) tvorita pecelj. Masiven lamelarni odbitek (*t. 2 : 2*) s prepariranim talonom ima odebeljen in prepariran terminalni del. Posamezne retuše so prisotne tudi na desnem lateralnem robu. Artefakt je bil verjetno uporabljen kot orodje. Ker ga tipološko ne moremo ožje umestiti ga uvrščamo med neopredeljene primerke. Nazobčan odbitek s prepariranim talonom (*t. 1 : 6*) je na levem robu retuširan z delno strmo retušo.

1. kotno strgalo
2. masiven lamelarni odbitek
3. praskalo na debelem klinastem odbitku
4. praskalo na odbitku
5. praskalo na odbitku
6. pecljato orodje
7. vbadalo ob poševni prečni retuši
8. vbadalo ob poševni prečni retuši
9. ogelno vbadalo

Čeprav maloštevilna, dajejo kamena orodja iz ledine V Griču skupaj z jedri že na prvi pogled vtis, da ne sodijo v isti čas. Na podlagi tipologije izstopajo od celotnega kamenega inventarja predvsem naslednji artefakti: praskali na odbitku (*t. 2 : 4,5*), vsa tri vbadala (*t. 2 : 7,8,9*), pecljato orodje (*t. 2 : 6*) in jedro (*t. 1 : 5*). Tipološko sodijo v mlajši paleolitik. Natančnejše opredelitve znotraj mlajšega paleolitika pa na podlagi le nekaj orodij ni mogoče izreči.

Na drugi strani imamo elemente, ki so značilni za srednji paleolitik. Tako med odbitki (*t. 1 : 2,4*), klinami (*t. 1 : 10*) in orodji (*t. 1 : 6*; *t. 2 : 2*) so zastopani primerki s prepariranim talonom. Prepariran talon je lahko vezan na uporabo levallois tehnike odbijanja, razširjene v mousterieniu. Mousterieniu v prid govori tudi širok in masiven nazobčan odbitek (*t. 1 : 6*) s prepariranim talonom. Strgalo (*t. 2 : 1*) na tem mestu ne moremo upoštevati kot argument za mousterien, saj je bil odbitek, kot smo že omenili, v strgalo prirejen sekundarno. Na sekundarno uporabo starejših kamenih artefaktov kaže tudi preperel odbitek, na katerem so vidni neprepereli negativni klinic.

Sklep

Z arheološkim izkopavanjem na ledini V Griču smo potrdili novo plano paleolitsko najdišče v Sloveniji, katera je nazadnje strnjeno predstavil Josipović.⁶ Na podlagi tipologije kamenih orodij lahko najdišče V Griču pripišemo srednjemu in/ali mlajšemu paleolitiku.

6 Josipović, Paleolitska in mezolitska najdišča, str. 17–24.

Srednje in mlajše paleolitski elementi se med seboj prepletajo. Na dve časovni obdobji kaže tudi sekundarna uporaba kamenih artefaktov. Večja količina odpadkov in jedra pričajo, da je bilo orodje izdelano na najdišču. Zaradi prisotnosti keramike in ostalih srednjeveških in novoveških najdb skupaj s kamenimi orodji je jasno, da najdbe niso ležale in situ. Do mešanja najdb je lahko prišlo pri drsenju zemlje po pobočju in predvsem pri obdelavi nekdanjih njiv. Oglje, ki je bilo prisotno v večini sond, verjetno izvira od požarov, požigov ali novodobnega kurjenja, zagotovo pa ni ostanek paleolitskih ognjišč, kar potrjuje že sam sestav oglja, kjer prevladujeta jelka (*Abies*) in bukev (*Fagus*) in tudi ^{14}C datum 750 ± 40 BP (kal. AD 1220 - 1300; kal. BP 730 - 650). Analizirano oglje kaže na bukovo-jelov gozd (*Abieti-Fagetum*), ki gotovo ni obstajal v času, iz katerega izvira kameno orodje. Gozdovi z bukvijo in jelko so se razvili šele v holocenu, medtem ko je v pleistocenu drevesno vegetacijo povečini zastopal le bor (*Pinus*).⁷

Obseg najdišča ostaja neznan. Na kamene najdbe smo naleteli praktično v vseh sondah. Kot kaže, gre za dokaj obsežno plano paleolitsko najdišče z močno razpršenimi in premešanimi najdbami.

Zahvale

Na tem mestu se najlepše zahvaljujemo Francetu Steletu, ki nas je obvestil o svojem odkritju, nam odstopil vse najdbe ter tudi pomagal pri izkopavanju. Zahvaljujemo se družini Košir iz Suhega Dola, ki je lastnik zemljišča z arheološkim najdiščem, za vso izkazano pomoč in pripravljenost za sodelovanje. Za pomoč na terenu in pri obdelavi najdišča gre zahvala Ivanu in Janezu Turku, Metki Culiberg, Luciji Lavrenčič in Jožetu Štuklu.

Risbe so delo Dragice Knific-Lunder. Zemljevid sta izdelala Mateja Belak in Drago Valoh. Vsem lepa hvala.

LITERATURA:

- Josipović, Draško: Paleolitska in mezolitska najdišča na prostem v Sloveniji. *Zgodovinski časopis* 43, Ljubljana, 1989, str. 17-24.
- Osole, Franc: Matjaževe kamre, paleolitsko jamsko najdišče. *Arheološki vestnik* 24, Ljubljana, 1976, str. 13-41.
- Pleničar, Mario: *Osnovna geološka karta SFRJ 1 : 100.000*. Tolmač za list Postojna, L 33-77. Beograd, 1970.
- Stele, France: Od kamenodobnih ognjišč do nastanka vasi. V: Tone Košir, *Suhi Dol in Suhodovci*, Škofja Loka : samozaložba, 2004, str.13-19.
- Turk, Matija in Culiberg, Metka: Plano paleolitsko najdišče na ledini V Griču, Suhi Dol pri Planini nad Horjulom. *Arheološki vestnik* 58, Ljubljana, 2007, str. 29-38.

Summary

Palaeolithic site on V Griču by Suhi dol above Lučine

The open air Palaeolithic site on V Griču, which was discovered in 1995 by the amateur archaeologist France Stele, is located near the village of Suhi Dol (681 m) above Lučine.

In 2005, the Institute of Archaeology ZRC SAZU carried out minor archaeological excavation

7 Turk, Culiberg, Plano paleolitsko najdišče na ledini V Griču, str. 34.

on V Griču. We excavated 7 test trenches of a total area of 16 m². During the excavation, we found in addition to stone artefacts and charcoal, modern era ceramics, glass and metal objects, which indicates that the finds had been intermixed.

The stone inventory from V Griču numbers 93 items, including 12 retouched tools. Chert and tuff were used as raw materials, which are for the most part greatly weathered. On the basis of the typology of the stone tools, the site can be ascribed to the Middle and/or Late Palaeolithic. The large quantity of refuse and cores testify that tools were made at the site.

Analysis of the charcoal indicates beech-fir forests (*Abieti-Fagetum*), which only appears in the Holocene. Radiocarbon dating of the fir charcoal from paleosoil in test trench 5 is 750 ± 40 BP (cal. AD 1220 - 1300; cal. BP 730 - 650). If the entire content of the charcoal is contemporary, fir beech forest (*Abieti-Fagetum*) thrived here around 550 years ago. The charcoal would have to have been post-sedimentarily mixed with the archaeological finds. The charcoal which was present in the majority of test trenches probably originates from fires or burning in the modern era, and is certainly not the remains of Palaeolithic hearths.